

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано основні та другорядні фактори впливу на процес залучення іноземних інвестицій в економіку країни. За допомогою статистичного та порівняльного підходу проведено системний розподіл вхідного іноземного капіталу за регіонами. Досліджено пріоритетні зміни в рейтингах оцінки інвестиційного клімату інвесторами за такими напрямками: динаміка зміни індексу інвестиційної привабливості загалом, у розрізі за регіонами, податковим індексом. Розглянуто поточний процес виконання планових національних проєктів, спрямованих відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: інвестиції, капітал, інвестори, інвестиційні показники, інвестиційний клімат.

A. Farion

ANALYSIS OF INVESTMENT ENVIRONMENT IN UKRAINE

Abstract. The article analyzes the main and secondary factors of impact on the process of attracting of foreign investment into the country's economics. Using statistical and comparative approach, a system distributing of incoming foreign capital by the regions was implemented. The priority changes in the ranking of investment climate by investors were studied in the following areas: a dynamics of change of investment attractiveness index in general, considering the regional aspect, considering the tax index. The current process of implementation of planned national projects directed in accordance with the priorities of social and economic development was considered.

Keywords: investments, capital, investors, investment indicators, investment climate.

1. Вступ

Низький рівень залучення іноземних інвестицій в економіку країни породжує необхідність пошуку проблем, а також причин, які зумовлюють такий стан, адже практикою підтверджено, що капіталовкладення іноземних інвесторів виступають ключовим фактором відродження економіки в цілому та сприяють зростанню ефективності її окремих секторів. Для пошуку оптимальних рішень необхідно проводити щорічний комплексний аналіз змін в інвестиційному середовищі країни, які неопосередковано впливають на рішення інвесторів, оскільки будь-які, навіть незначні зміни можуть прямо і безповоротно вплинути на рішення інвестора вкладати кошти в конкретну галузь економіки чи шукати більш оптимальні варіанти.

2. Аналіз основних літературних джерел

Дослідженню стану та проблем інвестиційного середовища присвячено значний обсяг праць теоретично-прикладного, наукового та практичного спрямування. Проблеми інвестиційного аналізу та пріоритетні напрямки розвитку інвестиційної політики у контексті модернізації економіки розглядаються в працях Я. В. Белінської, О. О. Єгорова, Д. В. Ляпіна, Н. С. Медведкової, А. П. Павлюк. Проблеми формування інвестиційного середовища та державного регулювання інвестиційного процесу розглядали провідні вчені, а саме: А. А. Даниленко, С. В. Захарін, І. М. Крупка, О. Є. Кузьмін, О. А. Пересада. Аналіз результатів їх досліджень показує, що існуюча фінансово-економічна криза пов'язана значною мірою з недосконалим інвестиційним середовищем, що вимагає поглибленого аналізу і комплексного підходу до вирішення проблемних питань.

Метою дослідження є аналіз стану та основних проблемних факторів, які негативно впливають на процес залучення іноземних інвестиційних ресурсів у економіку країни.

Аналіз стану об'єкта дослідження доцільно проводити зовнішніми експертами, які зацікавлені у позитивних змінах, адже вони працюють на українських ринках і їхні ризики зростають за умов погіршення стану інвестиційного середовища, тому їхня об'єктивна оцінка є доречною з точки зору прийняття певних радикальних заходів.

Томас Фіала, представник та бізнес-лідер "Dragon Capital", говорячи про зміну інвестиційного клімату в Україні, зазначає: "Українська економіка знаходиться на шляху зростання до 5% як в 2011, так і в 2012, залишаючись лідером зростання в регіоні Центральної та Східної Європи ... Подолання непривабливої спадщини минулих років та зміна переважаючих стереотипів – не буде швидким процесом. Але ... сплеск активності в IPO та M&A¹ з другої половини 2010 року в таких секторах, як сільське господарство, FMCG, металургія, гірничодобувна галузь та інші – вже вказує на іншу картину. Сільське господарство, ймовірно, на даному

Томас Фіала, представник та бізнес-лідер "Dragon Capital", говорячи про зміну інвестиційного клімату в Україні, зазначає: "Українська економіка знаходиться на шляху зростання до 5% як в 2011, так і в 2012, залишаючись лідером зростання в регіоні Центральної та Східної Європи ... Подолання непривабливої спадщини минулих років та зміна переважаючих стереотипів – не буде швидким процесом. Але ... сплеск активності в IPO та M&A¹ з другої половини 2010 року в таких секторах, як сільське господарство, FMCG, металургія, гірничодобувна галузь та інші – вже вказує на іншу картину. Сільське господарство, ймовірно, на даному

¹ M&A – злиття та поглинання.

етапі представляє найбільший інвестиційний потенціал України...” [7].

А. Дерев'яненко, представник ЕВА², відзначає також позитивну зміну в інвестиційному кліматі: “... Не дивлячись на труднощі та ризики, пов'язані з інвестуванням в Україну, з тих пір як країна відкрила свої двері для міжнародної торгівлі, незмінний потік хоробрих та рішучих інвесторів прийшли в країну для ведення бізнесу тут. Багато хто залишається для того, щоб зробити це своїм домом та багато з них були успішними” [7].

3. Теоретичний та практичний коментарі

Для того, щоб отримати цілісну оцінку стану інвестиційного клімату, дослідження доцільно проводити за такими напрямками:

- 1) пріоритетні зміни в рейтингу оцінки інвестиційного клімату інвесторами;
- 2) зміни у законодавчій сфері;
- 3) прийняття та виконання національних проєктів відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку;
- 4) податкове врегулювання;
- 5) здійснення Медіакомпанії.

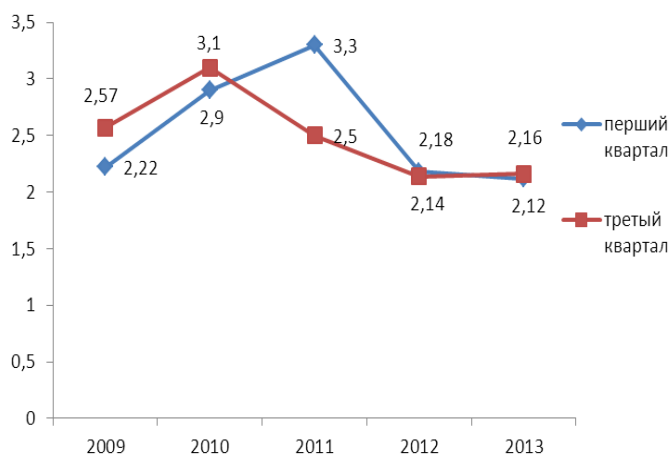

Рис. 1. Динаміка зміни індексу інвестиційної привабливості за 2009-2013 рр.

Джерело: Проєкт ЕВА

Основними показниками рівня привабливості інвестиційного клімату, за даними Державного агентства з інвестицій та управління національними проєктами України, є: індекс інвестиційної привабливості, податковий індекс, індикатор змін потоків прямих іноземних інвестицій в Україну, рівень зростання ВВП (макроекономічні показники), створення стратегічних пріоритетів та національних проєктів (інфраструктура, сільське господарство, покращення якості життя, енергозберігаючі програми³).

За показником глобального індексу конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму Україна посіла 73 місце серед 144 країн у 2012 році порівняно з 82 місцем серед 142 країн світу в 2010-му. Проте за індексом технологічного розвитку позиція України не покращується (81 місце), її відносять до групи транзитивних країн, які конкурують за допомогою низькотехнологічних засобів виробництва та мають низький рівень продуктивності праці, але наближаються до середньо технологічно розвинених країн [6].

Індекс інвестиційної привабливості України, за дослідженням Європейської бізнес-асоціації, в першому кварталі 2013 року становив 2,12 бала з 5, і цей показник був одним із найгірших за останні чотири роки. Протягом останнього часу спостерігалося значне його зростання (рис. 1), зокрема в III кварталі 2013 року відносно II кварталу зазначений показник зріс на 0,04 пункта.

Індекс інвестиційної привабливості за регіонами показує значний відрив у інвестиційній привабливості між регіонами індустріального (виробничого) значення та сільськогосподарського виробництва (рис. 2).

Податковий індекс щорічно зростає (табл., рис. 3) за рахунок низки проведених заходів у податковій сфері, а саме: поступового зменшення податку на прибуток юридичних осіб: 21% з 31 грудня 2012 р., 19% з 1 січня 2013 р. (поточний), 16% з 1 січня 2014 року; зменшення вищезгаданого прибутку на виробництво ліцензійного програмного забезпечення, встановлення 0 % ставки оподаткування на такі сектори виробництва, як кораблебудування, літакобудування, виготовлення сільськогосподарських машин. Строком на 10 років з 1 січня 2011 року звільняється від оподаткування прибуток, отриманий від надання готельних послуг у готелях категорій “п’ять зірок”, “чотири зірки” та “три зірки”, у тому числі новозбудованих чи реконструйованих, або в яких проведено капітальний ремонт чи реставрацію існуючих будівель і споруд, а також підприємств галузей легкої промисловості (крім підприємств, які виробляють продукцію на давальницькій сировині), прибуток від продажу електричної енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії. Також заплановане податкове стимулювання для нових проєктів з метою стимулювання створення нових робочих місць. До 1 січня 2020 року передбачається звільнення від оподаткування прибутку виробників біопалива на виробництво електричної та теплової енергії, а також прибутку підприємств з видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ [4].

² ЕВА – Європейська бізнес-асоціація.

³ Презентація Державного агентства з інвестицій та управління національними проєктами України

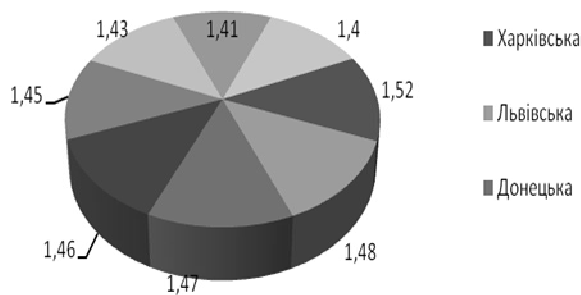

Рис. 2. а) Регіони з індексом інвестиційної привабливості значення від 1,5 до 1,39 (2013 р.)
Джерело: Проект ЕВА

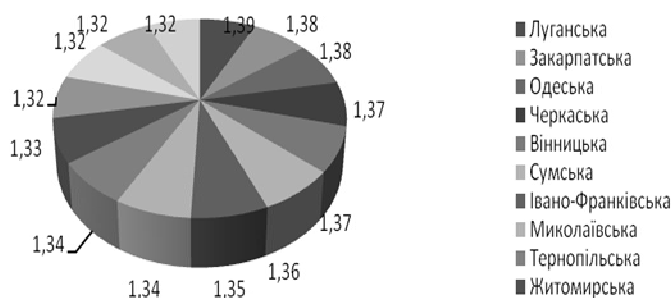

Рис. 2. б) Регіони з індексом інвестиційної привабливості значення від 1,39 до 1,29 (2013 р.)
Джерело: Проект ЕВА

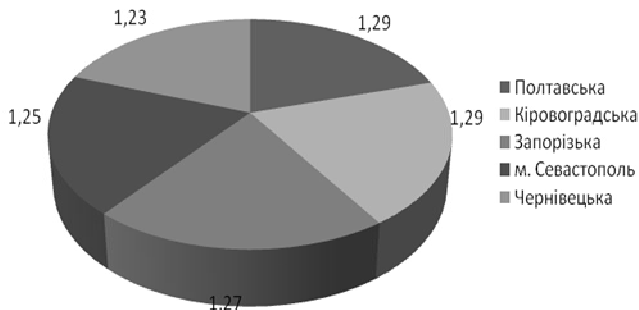

Рис. 2. в) Регіони з індексом інвестиційної привабливості значення від 1,29 до 1,23 (2013 р.)
Джерело: Інвестиційна реформа

Згідно зі статистичними даними Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України у 2012 році в Україну інвестовано 6,14 мільярдів доларів⁴. Протягом зазначеного року Держінвестпроектм підписано 24 меморандуми про співпрацю з іноземними інвестиційними та приватними компаніями.

⁴ Задекларовано через сервіс INVESTUKRAINE (Сервіс індивідуального супроводу інвесторів та реалізація механізму “єдиного інвестиційного вікна” через мережу Регіональних центрів Держінвестпроекту)

У законодавчому полі створені сприятливі фактори для інвестування, а саме: протягом останніх 5 років внесено низку змін в існуючу законодавчу сферу, а також прийнято нові нормативно-правові заходи регуляторного характеру:

1) усунуто адміністративний бар'єр для входження іноземного капіталу в Україну щодо обов'язковості реєстрації іноземних інвестицій, який був запроваджений наприкінці 2009 року;

2) Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання іноземних інвестицій та кредитування” від 27.04.2010 р. № 2155 знято обов'язковість реєстрації іноземних інвестицій та необхідність реєстрації інвестиції за двома різними процедурами;

3) 1 січня 2012 року набрав чинності Закон України № 2623 “Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна”. Цей Закон визначає правові та організаційні засади відносин, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом “єдиного вікна”;

4) прийнято Закон України № 2404-VI від 01.07.2010 “Про державно-приватне партнерство”, що визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні, зокрема для регулювання відносин, які виникають при реалізації проектів у окремих сферах економічної діяльності;

5) для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 р. № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами;

6) підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу;

7) для сприяння іноземним інвесторам у питаннях взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування утворено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України [4].

На початку 2013 року ситуація з вирішенням проблем інвестиційного характеру в різних сферах економіки змінилася несуттєво, зберігається тенденція 2012 р. Уряд України вибрав європейський вектор розвитку, про це свідчать позитивні зміни в ключових факторах інвестиційного клімату: послаблення податкового тиску, стабілізація курсу гривні, мінімізація вхідних процедур для іноземних інвесторів, проведення інвестиційних форумів (представлення України на світовому ринку). Уряд держави також планує переглянути існуючі пільги під час сплати податків з метою створення конкурентного ринкового середовища та рівних умов для ведення бізнесу. Документ передбачає внесення змін до Податкового кодексу щодо реформування фіксованого сільськогосподарського податку та перегляду пільг зі сплати податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств [5].

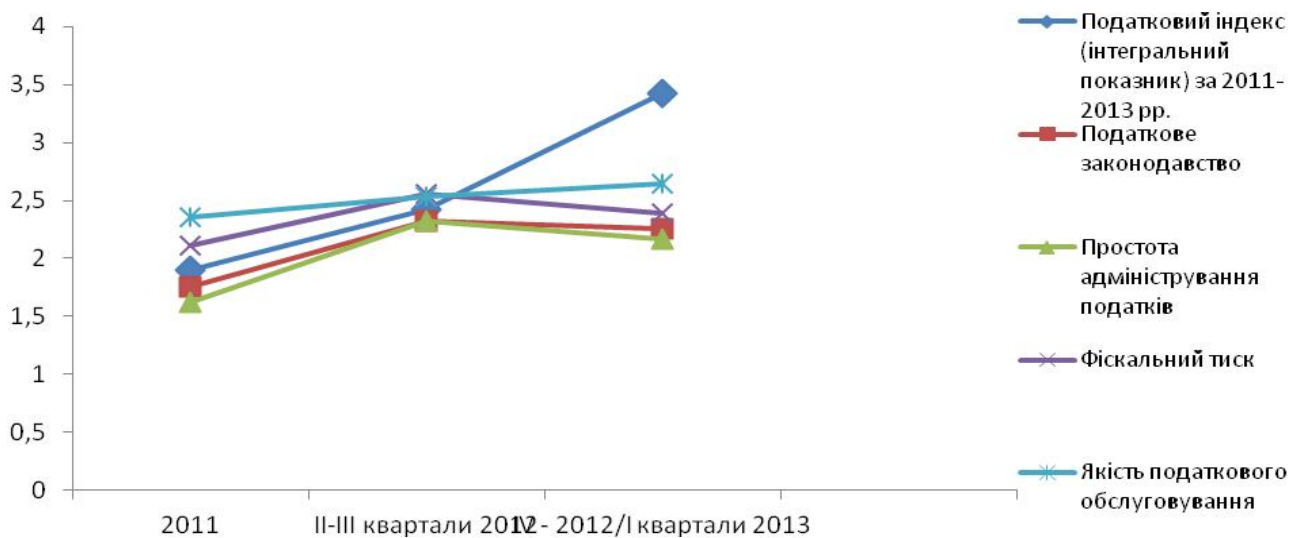

Рис. 3. Податковий індекс (інтегральний показник) за 2011-2013 рр.

Джерело: Інвестиційна реформа

Проте в Україні і надалі існують несприятливі фактори для здійснення іноземних інвестицій. Неврегульованими питаннями залишаються:

- 1) неоднозначність та суперечливість окремих норм законодавства;
- 2) недосконале податкове, земельне, корпоративне законодавство;
- 3) тривалість і громіздкість процедури реєстрації підприємств;
- 4) складна процедура виділення земельних ділянок;
- 5) громіздка дозвільна система;
- 6) невпорядкованість питань захисту інтелектуальної власності;
- 7) недосконала митна система;
- 8) недосконала регуляторна система;
- 9) відсутність сучасних фінансових інструментів;
- 10) недостатній розвиток приватних організацій;
- 11) низькі стандарти корпоративного управління.

Одними з найбільш неврегульованих проблем залишаються питання спрощення митних процедур та реформування судової системи, а також технічні бар'єри в торгівлі та проведення земельної реформи. Неможливо не відзначити також і той негативний фактор, що за результатами дослідження

Doing business⁵ щодо процедури одержання дозволів на будівництво, Україна в світовому рейтингу країн посідає 183 місце.

Окрім проблем, пов'язаних із недоліками інвестиційного клімату, на найближчу перспективу існує низка ризиків (як зовнішніх, так і внутрішніх) для стабільної позитивної динаміки інвестиційних процесів. Серед таких ризиків: структурні ризики, суверенний ризик, фінансові ризики, ризик банківського сектора та недотримання прав міноритарних акціонерів щодо участі в управлінні товариством.

4. Висновки

Інвестиційне середовище держави являє собою цілісний інтегральний набір інструментів, який характеризує здатність бізнес-середовища ефективно залучати інвестиційний капітал іноземних інвесторів. Можна впевнено відзначити певне поліпшення інвестиційних показників України, зокрема зростання інтегрального індексу інвестиційної привабливості та впровадження змін, які відбулися завдяки створенню більш прозорих, стабільних і краще пристосованих до ситуації правил ведення бізнесу. Проте система механізмів стимулювання інвестиційної діяльності є недостатньо ефективною.

⁵ Результати дослідження програми Doing business in Ukraine Міжнародної фінансової корпорації (IFC).

Незважаючи на низку заходів, не вдалося кардинально покращити умови ведення бізнесу, забезпечити його дієву мотивацію до активного інвестування у пріоритетні сфери економіки та створити привабливі умови для реалізації іноземними інвесторами своїх інвестиційних проектів у нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Global Competitiveness Report 2012-2013: Full Data Edition. – Geneva: World Economic Forum, 2012. – Р. 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.
2. Боярко І. М. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. / Боярко І. М., Гриценко Л. Л. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 400 с.
3. Держінвестпроект презентує інвестиційне дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
4. Інвестиційна реформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>.
5. Інвестиційно-кліматичні пояси України: між вироками та можливостями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua>.
6. Пріоритети інвестиційної політики у контексті модернізації економіки України : аналітична доповідь / [А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін.]. – К. : НІСД, 2013. – 48 с.
7. Проект ЕВА “Відкрийте привабливу для бізнесу Україну” за підтримки компанії-члена Асоціації Dragon Capital [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.dragon.cap.ua>.
8. Україна і світ у 2013 році. Управління маркетингу департаменту стратегічного розвитку і маркетингу. За матеріалами: Forbes, The Economist, PricewaterhouseCoopers, Standard & Poor’s, Economist Intelligence Unit, Morgan Stanley, Oliver Wyman [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreditprombank.com>.